

УДК 343.163: 347.963: 35.073.5

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

Хвесюк В.І., аспірант

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна
valeriya_khvesyuk@rambler.ru*

У статті розкрито співвідношення та взаємозв'язок правового статусу працівників органів прокуратури із системою їх соціального захисту в цілому та соціального забезпечення зокрема в контексті перегляду правового статусу прокуратури у зв'язку з реформуванням усієї системи відповідно до рекомендацій Ради Європи.

Ключові слова: соціальне забезпечення, рівень соціального захисту, заходи соціального забезпечення, євроінтеграція.

ВЗАИМОСВЯЗЬ СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ И ПРАВОВОГО СТАТУСА РАБОТНИКОВ ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ

Хвесюк В.И.

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, ул. Владимирская, 60, г. Киев, Украина
valeriya_khvesyuk@rambler.ru*

В статье раскрыто соотношение и взаимосвязь правового статуса работников органов прокуратуры с системой их социальной защиты в целом и социального обеспечения в частности в контексте пересмотра правового статуса прокуратуры в связи с реформированием всей системы в соответствии с рекомендациями Совета Европы.

Ключевые слова: социальное обеспечение, уровень социальной защиты, мероприятия социального обеспечения, евроинтеграция.

CONNECTION OF LEGAL STATUS AND SOCIAL SECURITY OF EMPLOYEES OF PROSECUTOR OFFICE

Khvesyuk V.I.

*Taras Shevchenko national university of Kyiv, str. Volodymyrska, 60, Kyiv, Ukraine
valeriya_khvesyuk@rambler.ru*

Correlations and intercommunication of the legal status of employees of prosecutor office and the system of their social security, particularly, the social maintenance in the movement of reconsideration of prosecutor legal status in the light of the whole system reformation in accordance of the European Council Recommendations have been revealed in given article.

Nowadays the problem of passing of the draft law of the law "About the Office of Public Prosecutor" of October, 14, 2014 has been discussed for a long time in Ukraine. Employees of Prosecutor Office have been always needed the high level of social maintenance due to peculiarities of their work. Hence the basic modern tendencies towards understanding of the forms and measures of social maintenance of employees of prosecutor office have been revealed in this scientific article. The definitions of the "form" and "measure" in the movement of social maintenance of employees of prosecutor office been offered, their main features and classification have been shown.

Therefore, a form of social maintenance of employees of Prosecutor Office is determined as a group, legally envisaged system of methods and terms of realization of government social alimentary responsibilities that is legislatively envisaged in connection with implementation of the employees' duties conditioned by national interests and directed as a compensation for the harm inflicted to their health.

Taking into consideration the current legislation of Ukraine it is possible to distinguish such forms of social maintenance of employees of Prosecutor Office Ukraine:

- 1) the state obligatory personal insurance;
- 2) state provision of pensions;
- 3) state public assistance.

Key words: social maintenance, level of social security, measures of social maintenance, eurointegration.

У Декларації про право й обов'язок окремих осіб, груп та органів суспільства заохочувати та захищати загально визнані права людини й основні свободи, прийнятій 9 грудня 1998 р. Генеральною Асамблеєю ООН [1], підкреслено, що основна відповідальність за дотримання прав людини лежить на державі. При цьому кожна держава повинна забезпечувати ефективні гарантії прав і свобод. Для вирішення такого завдання держава повинна забезпечити створення й розвиток національних установ із питань захисту прав людини й основних свобод на всій території, яка знаходиться під її юрисдикцією. Загально відомо, що захист порушених прав і свобод людини та громадянина судом є

найбільш ефективним і цивілізованим. Водночас судові органи не єдині в здійсненні прав та основних свобод особистості.

Так, органи прокуратура України – унікальні державні установи, оскільки саме вони покликані стати балансом, який урівноважує виконання законів усіма органами влади.

Перевага прокуратури виражається в централізованій системі її органів, що дозволяє прокурорам діяти в єдиному напрямі, узгоджено вирішувати проблеми зміцнення законності й захисту прав громадян. Засадами діяльності органів прокуратури є захист прав і свобод людини та громадянина від будь-яких посягань зовні, оскільки прокурори завжди робили акцент на здійсненні нагляду за виконанням законів, які закріплюють правовий статус особи, сприяючи тим самим реальному забезпеченню наданих громадянам Конституцією України прав і свобод.

Захист прав людини пронизує всю багатогранну діяльність прокурора. Якби дії не здійснював прокурор, реалізуючи надані йому повноваження, якої б галузі не торкалася його діяльність, насамперед вивчається питання про те, чи дотримуються права й свободи людини та громадянина. Якщо діяльність прокурора виступає настільки важливою базою для існування правового режиму в державі, це означає, що діяльність тих, хто виконує цю роль, потребує особливої підтримки. Ця підтримка насамперед виражається в соціальному захисті.

Метою статті є дослідження соціального забезпечення працівників органів прокуратури в контексті особливостей здійснюваних ними функцій.

Соціальне забезпечення працівників органів прокуратури ставало об'єктом наукового дослідження робіт таких вітчизняних авторів, як А.В. Акуліч, В.М. Андріїв, М.І. Іншин, Р.А. Онайко, С.М. Прилипко, В.І. Прокопенко, С.М. Синчук, Б.І. Сташків, В.І. Щербина, О.М. Ярошенко, однак зв'язок соціального забезпечення з правами й обов'язками працівників органів прокуратури ніколи окремо не розглядався. Обґрунтування зазначеного питання з наукових позицій довело б доцільність, а інколи й незамінність заходів соціального захисту для працівників органів прокуратури.

Відомо, що в загальному значенні права й обов'язки особи є складниками його правового статусу. Р.А. Онайко відносить до складових правового статусу працівників органів прокуратури як суб'єктів трудового права закріплені в національному законодавстві професійні права й обов'язки, гарантії статутних прав, обов'язків і відповідальність. Надаючи характеристику обов'язкам як елементу правового статусу посадової особи, Р.А. Онайко зазначає: «Прокурор – це спеціаліст, який призваний здійснювати вищий нагляд за виконанням і правильним застосуванням законів органами державної влади, місцевого самоврядування, політичними партіями та рухами, громадськими організаціями, підприємствами, установами й організаціями незалежно від форми власності, підлеглості й належності, посадовими та службовими особами й громадянами» [2, с. 18-19].

На думку С.О. Марченкової, юридичний обов'язок – це вид і міра необхідної поведінки, яка встановлена законом. Автор погоджується з висловленою науковою позицією, що в основу суб'єктивного права покладене юридичне забезпечення можливості, а в основу юридичного обов'язку – закріплення необхідності. Носієм можливої поведінки виступає уповноважена особа, а носієм обов'язку – зобов'язана особа. Уповноважена особа має право здійснювати певні дії, а зобов'язана – повинна виконувати та забезпечувати їх. Юридичний обов'язок складається з таких елементів: а) необхідність здійснення певних дій або утримання від них; б) необхідність для зобов'язаної особи відреагувати на законні вимоги, які були звернені до нього уповноваженою особою; в) необхідність нести відповідальність за невиконання цих вимог; г) необхідність не перешкоджати контрагенту користуватися тим благом, на яке він має право. Юридичний обов'язок, як і суб'єктивне право, окреслений певними правовими нормами, тобто представляє собою міру належної, необхідної поведінки. Вимагати виконання обов'язків поза встановленою мірою є порушенням закону [3, с. 596].

Згідно зі статтею 121 Конституції України органи прокуратури мають такі обов'язки: 1) підтримання державного обвинувачення в суді; 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом; 3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство; 4) нагляд за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також під час застосування інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [4].

У статті 19 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. [5], який вступив у силу 15 липня 2015 р., законодавчо окреслено загальні права й обов'язки прокурора. Так, прокурор має право брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності, бути членом професійних спілок, утворювати громадські організації та брати в них участь із метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня. Прокурор зобов'язаний вдосконалювати свій професійний рівень та із цією метою підвищувати кваліфікацію й періодично проходити підготовку в Національній академії прокуратури України, що має включати вивчення правил прокурорської етики. Прокурор зобов'язаний щорічно проходити таємну перевірку доброчесності й неухильно додержуватися присяги прокурора. За порушення присяги прокурор несе відповідальність, передбачену законом.

Прокурор зобов'язаний:

- 1) виявляти повагу до осіб під час здійснення своїх повноважень;
- 2) не розголошувати відомості, які становлять таємницю, що охороняється законом;
- 3) додержуватися вимог закону про засади запобігання та протидії корупції;
- 4) додержуватися правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури та може зашкодити авторитету прокуратури [5].

Прийняття євроінтеграційного курсу проявилось в адаптації національного законодавства до європейського, у тому числі законодавства про прокуратуру, а саме щодо позбавлення прокуратури надмірних повноважень щодо здійснення «загального нагляду» та зосередження основної уваги на питаннях, пов'язаних із кримінальним судочинством. Представництво інтересів держави в суді віднині планується реалізовувати лише у випадках порушення або загрози порушення інтересів держави.

Реструктуризація системи органів прокуратури й переорієнтація функціонального навантаження на практиці реалізуються через багатоетапну роботу з кадровим персоналом, зокрема вивільнення, ротації, підвищення кваліфікації й перекваліфікації, прийняття на роботу нових спеціалістів тощо. Однак, як правило, реформація будь-якої служби в системі державних органів передбачає зміни не тільки в їх меті й завданнях, правовому статусі посадових осіб, а й у заходах їх соціального захисту. Соціальне забезпечення працівників органів прокуратури – це система юридично закріплених державних соціально-аліментарних зобов'язань, які законодавчо передбачені у зв'язку з виконанням працівниками обов'язків, обумовлених загальнодержавними інтересами, та направлених як компенсація за шкоду, нанесену їх здоров'ю.

Орієнтація на європейський курс розвитку змусила внести деякі зміни в чинне законодавство про прокуратуру України. Зокрема, Законом України «Про змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28 грудня 2014 р. [6] внесено зміни як у структуру побудови зазначених органів, матеріальне забезпечення, так і в деякі заходи соціального забезпечення. По-перше, законом визначено граничну чисельність органів прокуратури, вона становить 18 785 осіб, причому норма про те, що визначені в Державному бюджеті України видатки на утримання органів прокуратури не можуть бути скорочені в поточному фінансовому році, виключена. По-друге, на 10% (зокрема, з 70 до 60%) зменшено розмір пенсії, який вираховувався із суми місячної заробітної плати, до якої включалися всі види оплати праці. По-третє, виключено статтю щодо виплати грошової допомоги у зв'язку з виходом працівників органів прокуратури на пенсію за вислугу років чи інвалідністю, а також у разі їх звільнення у випадку ліквідації чи реорганізації органу, у якому прокурор обіймав посаду, а також у разі скорочення кількості прокурорів.

Водночас у зв'язку з особливим характером здійснення обов'язків (напруженість, відповідальність і інколи ризикованість) за працівниками органів прокуратури збережено Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. соціально-забезпечувальні гарантії:

- отримання компенсації в розмірі від річної до п'ятирічної заробітної плати (залежно від ступеня втрати працездатності) у разі каліцтва чи інвалідності, що сталися у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- отримання членами сім'ї коштів на поховання прокурора, який загинув (помер) у зв'язку з виконанням службових обов'язків, звільненого з посади або який помер унаслідок заподіяння

тілесних ушкоджень чи іншої шкоди здоров'ю, пов'язаних із виконанням службових обов'язків;

- право членів сімей працівників органів прокуратури на безкоштовне медичне обслуговування в тих медичних закладах, у яких вони перебували на обліку до виходу на пенсію прокурора.

Особлива увага законодавця в частині матеріального забезпечення працівників органів прокуратури також пов'язана зі зміною в їх правовому статусі. Так, згідно із Законом України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. [5] органи прокуратури позбавляються повноважень щодо безпосереднього втручання в діяльність громадян, приватних підприємств та організацій поза сферою кримінального судочинства, зокрема права безперешкодного відвідування приміщень приватних суб'єктів господарювання, витребування й вилучення в зазначених осіб документів, виклику й отримання пояснень тощо. Отже, фактично повноваження працівників прокуратури у сфері суспільних відносин, не пов'язаних із кримінальним судочинством, обмежуються винятково її можливістю здійснювати дії, пов'язані з виконанням конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави в суді, а це означає, що обсяг повноважень прокурора аналогічний комплексу прав адвоката під час надання правової допомоги. Крім того, законодавець має намір посилити рівень змагальності й надати останнім однакові можливості з прокурором у процесі представництва в суді. Зокрема, адвокат матиме право безперешкодно входити до приміщень підприємств, установ та організацій для ознайомлення з документами й матеріалами, необхідними для здійснення адвокатської діяльності, право на безоплатний доступ до інформаційних баз даних державних органів тощо. Запропоновані зміни разом з існуючими на сьогодні повноваженнями адвоката підвищать статус адвоката та нададуть йому безпрецедентний комплекс прав, який дасть адвокату змогу ефективно змагатися з прокурором у відстоюванні позиції захисту. Однак у такому випадку може виникнути мотиваційний дисбаланс між прокурором та адвокатом, адже розмір заробітної плати працівника органу прокуратури може бути суттєво меншим порівняно з гонораром приватного адвоката. Тому цілком виправданою є норма статті 81 Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. [5], яка більш детально визначає умови й розміри заробітних плат прокурорів. Водночас підвищення заробітної плати працівникам органів прокуратури надасть змогу виключити норму, яка дає право прокурорам отримувати знижку в 50% на придбання жилих приміщень і на оплату комунальних послуг у межах норми.

Не зовсім виправданим є виключення із Закону України «Про прокуратуру» від 14 жовтня 2014 р. [5] норми про те, що нанесення тілесних ушкоджень, образа, погроза працівнику прокуратури чи його близькому родичу, а також знищення їх майна, інші насильницькі дії у зв'язку з виконанням прокурором або слідчим прокуратури своїх службових обов'язків, вчинення зазначених правопорушень щодо пенсіонера із числа працівників прокуратури або членів його сім'ї та близьких родичів у зв'язку з виконанням ним службових обов'язків у минулому тягнуть за собою встановлену законом відповідальність. Прокурори – це працівники особливого державного значення, а отже, вони потребують особливого державного захисту з боку держави в силу важливості здійснюваних ними функцій.

Закріплені законодавчими актами України правовий статус працівників органів прокуратури свідчить про важливість та одночасно складність виконання покладених на них державою обов'язків. Соціальне забезпечення працівників органів прокуратури – це не тільки запорука безпеки й ефективності їх професійної діяльності, а й мотиваційне джерело для працівників, які мають ставити інтереси держави вище власних професійних інтересів. Адекватне реагування на зміни правового статусу працівників органів прокуратури відповідними змінами в системі соціального захисту, зокрема соціального забезпечення, підвищить престижність державної служби, що особливо важливо на етапі переорієнтації державних курсів розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларації про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини та основні свободи від 9 грудня 1998 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_349.
2. Онайко Р.А. Зміст правовідносин у сфері соціального захисту працівників органів прокуратури та членів їх сімей : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / Р.А. Онайко ; Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. – Северодонецьк, 2013. – 192 с.

3. Марченкова С.О. Обов'язки прокурора : адміністративно-правові аспекти [Електронний ресурс] / С.О. Марченкова // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 596-602. – Режим доступу : <http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11mcoapa.pdf>.
4. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К. : «Україна», 1996. – 54 с.
5. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page>.
6. Про змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України : Закон України від 28.12.2014 № 76-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/76-19>

REFERENCES

1. “Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms of 9 December 1998”, available at : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_349.
2. Onayko, R.A. (2013), “The content of legal relations in social protection bodies and their families”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.05, East Ukrainian national university of the name of Volodymyr Dal, Severodonetsk, Ukraine.
3. Marchenkova, S.O. (2011), “The duties of the prosecutor, administrative and legal aspects”, *Forum prava*, no. 2, pp. 596-602, available at : <http://www.nbuiv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11mcoapa.pdf>.
4. (1996), “The Constitution of Ukraine, adopted at the fifth session of the Verkhovna Rada of Ukraine June 28, 1996”, «Ukrayina», Kyiv, Ukraine.
5. “On prosecution” : Law of Ukraine on October 14, 2014 № 1697-VII, available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/page>.
6. “On amendments and ceasing to be invalid some legislative acts of Ukraine” : Law of Ukraine from 28.12.2014 № 76-VIII, available at : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/76-19>.